

Utveckling av Hovrans våtmarksområde

Igenväxta områden restaureras till återigen öppna marker med beten och våtmarker.

Projektägare:	Hovranstiftelsen
Projektledare:	Peter Sennblad
Kommun:	Hedemora
Dnr:	134
Jnr:	2013-2807
Projekttid:	2013-05-02 – 2014-12-31

Beviljade stödmedel:	153 188 kr	Använda stödmedel:	142 297 kr
-----------------------------	------------	---------------------------	------------

Totalt använda resurser i projektet:	374 460 kr
---	------------

”Förstudien har identifierat kärnområden när det gäller naturvärden och rekreation, lämpliga entréer, liksom plats för besöksbyggnad, rastplatser och tilläggningsplats för båt. Entreprenörer är positiva och kan tänka sig att driva verksamheter i området, t.ex. boende och naturguidningar.”

**Peter Sennblad, projektledare
Barbro Sterner, Hedemora kommun**

Verksamhet enligt projektplanen

BAKGRUND

Hovranområdet är ett unikt våtmarksområde i Hedemora kommun. Det är framförallt på grund av det rika fågellivet som Hovranområdet är med på listor över Europas och världens mest unika och betydelsefulla våtmarker. Trots att området är utpekat som skyddsvärt förfaller dess naturvärden i stora delar. Strandängar har tidigare använts till slätter och bete, men den biotopen är idag hotad när övergivna marker växer igen. För att återställa tidigare naturvärden behövs restaureringsinsatser och långsiktig skötsel såsom röjning, slätter och bete. Detta arbete genomförs redan delvis i naturreservaten, men i resten av området finns stora arealer i behov av åtgärder. Även besökare lider av det förbuskade landskapet. Vägnätet gör att man relativt enkelt kan förflytta sig mellan platser, men väl där är det svårt att röra sig i naturen. Stigar och leder som tar besökaren runt i landskapet saknas eller är dåligt underhållna.

SYFTE

Att i en förstudie presentera vilka åtgärder som behövs för att utveckla Hovranområdet till ett attraktivt landskap för ortsbefolkningen, samtidigt som naturvärdena, områdets tillgänglighet och attraktionskraft som besöksmål ökar.

Förstudien ska bl.a. svara på följande:

- Vilka berörda aktörer finns i området?
- Vilka är Hovranområdets kärnområden när det gäller naturvärden och/eller rekreation?
- Vilka restaureringsåtgärder och vilken skötsel krävs för att utveckla naturvärdena i områdets olika delar?
- Vilka positiva effekter för den biologiska mångfalden kan uppnås?
- Vilka delområden ska prioriteras i första hand, m a p naturvärden och rekreation?
- Är berörda markägare och aktörer intresserade av att åtgärder genomförs?
- Hur ska åtgärder och kontinuerlig skötsel finansieras?
- Vilken ambitionsnivå ska gälla för området och hur ska den nivån nås?
- Vem ska leda det fortsatta utvecklingsarbetet för Hovranområdet?

Projektets kommentarer om ev. skillnader mellan planerad och genomförd verksamhet

Projektet har genomförts enligt plan, och svarat på de frågor som ställdes inledningsvis. En rapport med förslag på framtida åtgärder har publicerats. Hedemora kommun har avsatt medel både för fortsatt planeringsarbete och för vissa investeringar i området. Förhoppningsvis resulterar förstudien i ett långsiktigt arbete med att utveckla Hovranområdet, där olika aktörer kommer att spela viktiga roller.

Sammanfattning av svar i utvärderingen

Uppgiftslämnare: Barbro Sterner och Peter Sennblad

Första kontakten med Leader

Kom i kontakt med Leader genom jobbet.

Leader som metod

Upplever att Leader är en bra modell för stöd till landsbygdsutveckling. Som framgångsfaktorer uppger man: Samverkan och nätverkande, som ger projektet en bredd (markägare, föreningsliv, entreprenörer, tjänstepersoner, politiker, en intresserad allmänhet.) Att ideella krafter/ideellt engagemang tas tillvara och kan räknas in i finansieringen samt leaderkontorets stöd. Svårigheterna ser man i den omständliga administrationen som slukar tid. Menar att den tiden kunde använts bättre i själva projektarbetet.

Leaders betydelse för projektet

Tankar om utvecklingen av Hovranområdet var redan förankrat hos politikerna. Tror att en utveckling hade påbörjats även utan Leader. Menar att förstudien har bidragit till att frågan stått i fokus under projekttiden och funnits med på den politiska agendan. Man kan befara att helhetssynen hade blivit sämre och eventuella åtgärder mer slumpvisa om inte leaderprojektet hade funnits. Det är tveksamt om en långsiktig strategi skulle ha diskuterats utan projektet.

Genomförande

Tycker att projektet lyckades.

- Förstudien har identifierat kärnområden när det gäller naturvärden och rekreation, lämpliga entréer, liksom plats för besöksbyggnad, rastplatser och tilläggningsplats för båt. Huvudstråk med god tillgänglighet finns beskrivna samt behovet av skyltning. Även restaureringsåtgärder och behov av skötsel för att utveckla naturvärdena tas upp.
- Berörda aktörer har identifierats och inbjudits att bidra med synpunkter. Kontakter med markägarna har etablerats samt fördjupats i några fall.
- Vad gäller den kontinuerliga skötseln har kontakt upprättats med kyrkan som har ambitioner att starta ett socialt företag, verksamt i bland annat Hovranområdet.
- En förstudie genomförs av Hedemora Näringslivsbolag AB med syfte att i projektform introducera metodiken i "Landskapsansats" i Hedemora i samarbete med en forskargrupp vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU).
- Behov av åtgärder har presenterats i flera steg. Kommunstyrelsen har visat intresse för förstudiens framåtskridande. Hedemora kommun bidrar med medel för en första etapp samt för att anställa en samordnare (del/timtid) för arbetet under 2015.

Innovation

Vill framförallt nämna den förstudie som Hedemora Näringslivsbolag AB genomför som ett pilotprojekt: "Landskapsansats för smart, hållbar tillväxt för alla i Hedemora". Metoden, som kan användas i hela kommunen, föreslås i förstudien begränsas till Hovranområdet och vända sig till en utvald målgrupp. Forskare vid SLU deltar i

arbetet med att omsätta landskapsansatsen i praktiken och har även intresse av att följa upp pilotprojektet med forskningsinsatser.

Ur projektbeskrivningen för pilotprojektet:

”Hedemora kommuns arbete för att bättre tillvarata de värden som finns i Hovranområdet kan ses som en del i ett mer strategiskt arbete kopplat till Biosfärsområdet. Biosfärsområdes-tanken väcker intresse för att tydligare ta tag i olika utvecklingsmöjligheter med utgångspunkt från de värden som finns i landskapet. Landskapsansats innebär att aktörer från offentlig, privat och civil sektor arbetar integrerat med alla hållbarhetsdimensioner i ett större geografiskt område. En landskapsansats rymmer två nyckelprocesser - dels att öka och sprida kunskapen om landskapets värden och dels nå en fungerande samverkan mellan aktörer från olika sektorer på olika beslutsnivåer i samhället. En landskapsansats omfattar följande delar:

- *Landskap: Tillräcklig stort område för att arbeta både med för platsen relevanta ekosystemtjänster och samhällsaktörer på olika beslutsnivåer.*
  - *Samverkan: Sker med ett gemensamt mål att utveckla lösningar som förenar enskilda aktörers perspektiv.*
  - *Hållbarhet: Kunskap om tillstånd och trender samt mål för ekonomiska, ekologiska, sociala och kulturella dimensioner.*
  - *Kunskapsproduktion: Inkluderar både det ekologiska och det sociala systemet där aktörer från samhällets alla sektorer och forskning bidrar med ökad kunskap.*
- Lärande på flera nivåer: Nätverkande, samarbete baserat på gemensamma intressen och utmaningar, jämförelser, och en strategi för att säkerställa lärande på de olika nivåerna i det lokala landskapet, samt i ett nätverk av initiativ för landskapsansats.”*

Samverkan och nätverkande

Projektet har medfört ny samverkan och nytt nätverkande:

- Idémöte med markägare, föreningsliv, entreprenörer, allmänhet/politiker.
- Samverkan med kyrkan kring dess planerade sociala företag, som avser ha verksamhet i området
- Deltagande i nätverk med kommunens arbetsmarknadsenhet.
- Dialog med Hedemora Näringslivsbolag AB som del i förstudien ”Landskapsansats för smart, hållbar tillväxt för alla i Hedemora”.
- Samverkan med markägare och andra aktörer som har direkta intressen i området.
- Återkommande dialog med kommunstyrelsen och kommunens samordnare för hållbar utveckling.
- Goda kontakter med länsstyrelsen i Dalarna.

Ökad affärsmässighet

Projektet har ännu inte konkret bidragit till ökade affärsmässiga tjänster och/eller produkter. Syftet är att få ökad produktion av naturbeteskött, tjänster för skötsel/underhåll samt samordning. I förlängningen finns en förhoppning om ökat entreprenörskap inom besöksnäringen.

Långsiktighet

Hedemora kommun går in med medel till åtgärder och lön till en samordnare på deltid/timtid under år 2015. Samtidigt fortsätter kontakterna med länsstyrelsen i Dalarna, kyrkan och med aktörerna i förstudien ”Landskapsansats för smart, hållbar

tillväxt för alla i Hedemora”. Förhoppningen är att en långsiktighet skapas i samverkan med flera aktörer.

Effekter som ses av projektet idag är:

- En politisk vilja och förståelse för hur biosfärområdet i allmänhet och Hovranområdet i synnerhet kan vara en framgångsfaktor för kommunen.
- Budgeterade medel till åtgärder och en samordnare (deltid/timtid) under år 2015.
- Etablerade kontakter med kyrkan och SLU.
- Etablerade kontakter och samsyn med markägare och andra aktörer som har direkta intressen i området.

Framtidsutsikter för projektet

Under år 2015 ska en ny entré med parkering ställas i ordning och ett huvudstråk anläggas genom området. Några enklare rastplatser ska också anläggas. Inom ramen för skötsel av befintliga naturreservat i området ska igenväxta ytor röjas och nya utblickar över landskapet skapas. Ny skyltning från riksvägen samt informationsskyltar vid parkeringen ska sättas upp. Under 2015 har kommunen en dialog med kyrkan och Hedemora Näringslivsbolag AB:s pilotprojekt om samverkan runt en tjänst i området:

- Kyrkan behöver en arbetsledare till sitt arbetslag (sociala företag)
- Förstudien ”Landskapsansats för smart, hållbar tillväxt för alla i Hedemora” har påbörjats. Frågan om att anställa en ”Landskapslots” har väckts.
- Kommunen har intresse av en samordnare.

Dessutom söks externa medel för fortsatta åtgärder från och med år 2016.

På sikt är förhoppningen att:

- Området har två entréer, en från norr och en från söder och att fler rast-/sittplatser och stråk har anlagts
- Området sköts av ett arbetslag inom ramen för kyrkans sociala företag.
- En (möjligen två) personer arbetar i en kombinerad tjänst som biosfärsamordnare, arbetslagsledare och landskapslots (det sistnämnda troligen till att börja med i projektform).
- En besöksbyggnad uppförs och att skolor besöker området.
- Betet utökas; i första hand med djur från de gröna näringarna, i andra hand med kommunala kor. Naturbetesköttet säljs/upphandlas lokalt.
- Hovranområdet marknadsförs på turistsidor. En interaktiv karta finns över hela CW-området där vägar, rastplatser, utsiktsplatser, tilläggsplatser osv finns inlagda, även ett ”skikt” med planerade åtgärder.
- Området är mer välbesökt – såväl av kommunens egna invånare som av tillresta besökare. Turer genom området med häst och vagn kan beställas.

Spridning

Ca 120-150 personer har fått vetskap om projektet i närområdet genom att de är aktörer, har deltagit i studiebesök eller har nåtts av information på annat sätt: Idémötets 40 deltagare, politiker (ca 10), nätverket kyrka – AME (ca 5), Hedemora Näringslivsbolag (ca 6), Hovranstiftelsen (ca 8), Kommunbygderådet (ca 8), kommunala tjänstepersoner (ca 20-50), Lions (ca 10), SPF (ca 10), röjarlaget/Mini Maxi (ca 8). Därtill kommer de som läst om projektet i tidningen eller i kommunala protokoll, de som hittat in på kommunens hemsida eller hört talas om det på andra sätt. Vetskapen utanför närområdet tros vara mycket begränsad förutom hos biolog

och ansvarig för Rynningeviken och Oset i Örebro. Under projektiden har Södra Dalarnas Tidning haft två artiklar om projektet. Initiativet togs av projektet vid ett tillfälle och av tidningen vid det andra.

Projektet har själva spridit information vid:

- Studiebesök i Hovranområdet med politiker och kommunala nyckelpersoner.
- Öppet idémöte, annonserat i pressen och på hemsidan. Aktörer och intressenter som kunde knytas till området, samt föreningslivet, fick separat inbjudan.
- Studiebesök till Oset/Rynningeviken i Örebro för idémötets deltagare.
- Informationstillfällen i olika grupper: kommunbygderåd, Lions, SPF, Mini Maxi.
- Nätverket kyrkan – AME.
- Information för politiker i kommunstyrelsen vid ett flertal tillfällen.

När förstudien är färdigredigerad ska den sändas ut till hela kontaktnätet och läggas ut på hemsidan www.hedemora.se En pressrelease kommer då också att skickas till lokalpressen.

Attitydförändring

Hovran är unikt genom sitt läge. På promenadavstånd från Hedemora centrum når man ett område som är med på listor över Europas och världens mest unika och betydelsefulla våtmarker (CW, Natura 2000, Ramsar). Förstudien visar hur naturvärdena kan bibehållas och förstärkas samtidigt som områdets attraktionsvärde som besöks- och utflyktsmål ökar.

- Förstudien stödjer den process som startade då Älvlandskapet Nedre Dalälven utsågs till biosfärområde. Intresse för hur en utveckling av Hovranområdet kan ske har bland annat gjort politiker uppmärksamma på att det måste beaktas i kommunens översiktsplaner – utpekade LIS-områden får inte begränsa möjligheterna till entreprenörskap i biosfärområdets anda.
- Södra Dalarna Turism månar om att ta med Hovranområdet i turistbroschyren (trots att naturupplevelser inte är ”bokningsbara”)
- Insikten om vikten av att Hovranområdet är tillgängligt för rekreation för stadens invånare har stärkts, liksom värdet av att det finns förutsättningar för skolbesök.
- En förväntan har byggts upp om att området ska bli attraktivt och tillgängligt.

Försörjningsmöjligheter

Projektledaren erbjuder anställning som samordnare på del/timtid under 2015.

Koppling till andra projekt

Projektet har koppling till förstudien/pilotprojektet ”Landskapsansats för smart, hållbar tillväxt för alla i Hedemora”. Se tidigare i texten.

Leaderprojekt

Kan gärna tänka sig att driva leaderprojekt igen! Menar att det som kan avskräcka är administrationen, som tar så stor del av projektiden.

Uppnådda huvudmål och delmål, kvantitativa

Nya försörjningsmöjligheter , uttryckta som helårsarbeten	0,4
Antal personer som fått del av nya försörjningsmöjligheter	1
Antal nya nätverk	5

Nya mötesplatser:

Inte ännu, men det kommer att bli vid rastplatser och vandringsleder t.ex.

Efterlämnade fysiska resurser:

Rapport som ger förslag på praktiska åtgärder i Hovranområdet. Kommunen har avsatt medel för en av åtgärderna hittills; att göra en bättre entré till Hovranområdet, med parkering och bättre skyltning. Påbörjat arbete med hemsida för Hovranområdet (kopplat till Hedemora kommuns hemsida).

Uppnådda mål, kvalitativa

Affärsmässighet/ entreprenörsanda:	<i>Viss förbättring</i>
Exempel:	Entreprenörer är positiva och kan tänka sig att driva verksamheter i området, t.ex. boende och naturguidningar.

Framtidstro:	<i>Viss förbättring</i>
Exempel:	I och med att kommunen är villiga att satsa på marknadsföring och att göra området tillgängligt ger det en tro på en utveckling som kan ge upphov till flera möjligheter.

Bevarande av naturvärden:	<i>Viss förbättring</i>
Exempel:	Igenväxta områden restaureras till återigen öppna marker med beten och våtmarker.